

Täysistunto

Torstai 16.2.2023 klo 16.02—18.43

8. Lakialoite laiksi perusopetuslain 11 §:n muuttamisesta

Lakialoite LA 86/2022 vp Kristiina Salonen sd ym.

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 8. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sivistysvaliokuntaan. — Menään keskusteluun. Aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja, edustaja Salonen, olkaa hyvä.

Keskustelu

18.31 **Kristiina Salonen sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jättämälläni lakialoitteella lisätään perusopetuslain luvussa 14 määriteltyihin tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteisiin tulevaisuuslukutaidon oppimäärä. Ensisijaisesti tällä lakialoitteella lisätäisiin Opetushallituksen päättämiin perusopetuksen, eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien, oppilaanohjauksen ja muun kyseisessä laissa tarkoitetun opetuksen tavoitteisiin ja keskeisiin sisältöihin tulevaisuuslukutaidon oppimäärä. Lakialoitteeni tavoitteena on perusopetuksella taata kaikille lapsille yhtäläinen tulevaisuuslukutaito ja sen myötä tuoda suomalaiseen yhteiskuntaan uusi kansalaistaito, aivan kuten luku-, kirjoitus- tai uimataito suomalaislapsille on.

Moni meistä on viime vuosina miettinyt, millaisessa maailmassa oikein elämme. Kaikki totuttu tuntuu muuttuneen katastrofielokuvien kaltaiseksi todellisuudeksi, jossa ikävien uutisten jono vain vyöryy eteemme: pandemia, rajojen sulkeminen, pakolaisvirrat, sota, energiasääntely, ydinaseiden uhka ja luonnonkatastrofit. Millainen on lastemme tulevaisuus, kun nykyisyys näyttää näin rumana edessämme? Lapsemme kasvavat aikuisiksi maailmassa, joka on aikaisempaa kompleksisempi. Muutosvauhtimme on kiivas. Yhteiskunnan ongelmat ovat perustavanlaatuisia, elämän ja kuoleman kysymyksiä. Yksilöiden tulevaisuuden sijaan moni nuori murehtii maapallon tuhoutumista. Nuorten ahdistusta ei vähennä se, että vaikeista asioista vaietaan. Sen sijaan meidän on opetettava lapsillemme taitoja, jotka auttavat heitä vastaamaan tähän kaikkeen. Sen vuoksi yhteiskuntamme ja etenkin sen lapset tarvitsevat tulevaisuuslukutaidon kaltaisen kansalaistaidon, jonka he oppivat perusopetuksessa samalla tavalla kuin luku- ja kirjoitustaidon. Tulevaisuuslukutaito tarkoittaa yksilön kykyä ymmärtää sitä, miten henkilökohtainen tulevaisuuskäsityksemme vaikuttaa nykyhetkeen ja miten nykyhetken teot vaikuttavat tulevaisuuteen. Tulevaisuuslukutaito muodostaa jokaiselle lapselle suhteen tulevaisuuteen ja auttaa lasta näkemään vaihtoehtoisia tulevaisuuksia sekä vertailemaan niitä. Tulevaisuuslukutaidon avulla lapset voivat kehittää uskallusta ajatella myös epämiellyttäviä kehityskulkuja ja siten vaikuttaa toivotun tulevaisuuden suuntaan kauhuskenaarioista lamaantumisen sijaan. Tulevaisuus-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 169/2022 vp

ajattelu tuottaa kykyä ennakoida ja helpottaa sopeutumista muutoksiin. Ennen kaikkea se antaa lapsillemme välineet ohjata tulevaisuuden suuntaa.

Näin ajattelee myös esimerkiksi OECD, jonka mukaan tulevaisuuslukutaito voisi olla merkittävä osa sivistävää koulutusta. Oman eduskuntamme tulevaisuusvaliokunta on ehdottanut tulevaisuuslukutaidon ottamista osaksi opetussuunnitelmia Suomessa ja suositellut sitä koko Euroopan unionin alueelle. Suomi voisi halutessaan olla edelläkävijä asiassa. Pienen kansan vahvuus on osaamisessamme. Tulevaisuuslukutaito on joidenkin vuosien kuluttua epäilemättä osa kansallista koulutusta monissa maissa. Suomen kannattaa ottaa omistajuus asiassa nyt.

Arvoisa puhemies! Tulevaisuus nähdään usein hyvin positiivisena tai hyvin negatiivisena. Sitä pidetään arvaamattomana tai mahdottomana ennakoida. Tulevaisuuden ympärillä on ikään kuin näkymätön sumuverho, joka pitää sisällään myytin jostain, jota ei pystytä nykyhetkessä edes käsittämään. Joskus maailman epämääräinen tulevaisuuskuva alkaa määrittää omaa tulevaisuusajatteluamme negatiiviseksi. Toisinaan oma historiamme vaikeuttaa kykyämme nähdä tulevaisuutta. Köyhyydessä elävän ihmisen tulevaisuus on seuraavassa ruuassa, kun taas turvallisessa elämäntilanteessa elävä kykenee suuntaamaan ajatuksensa sadan vuoden päähän. Sen vuoksi on tärkeää, että tiedollisen osaamisen lisäksi tunnistamme, millaiset asiat vaikuttavat omaan tulevaisuusasenteeseemme. Tulevaisuuslukutaidon voi jokainen oppia, myös aikuinen. Varmaa on, että tulevaisuus ja nykyisyys määrittävät toinen toisiaan. Kaikki tässä hetkessä tekemämme valinnat vaikuttavat tulevaisuuteen, ajattelimmepa niin tai emme.

Arvoisa puhemies! Aikamme haasteisiin vastaamiseksi meidän tulee kartuttaa tietopohjaamme, kansalaisten osaamista ja kansallista resilienssiä. Kriisit ovat tuoneet esille ennakkoinnin sekä muutosresilienssin merkityksen, ja juuri käsittelyssä oleva valtioneuvoston tulevaisuusselontekokin nostaa esille resilienssin ja ennakkotiedon nykyistä paremman hyödyntämisen. Tulevaisuuslukutaito vahvistaa myös tulevaisuusresilienssiä. Ihmisten ja yhteiskunnan selviytymiskyky kattaa muun muassa sosiaalisen, taloudellisen, geopoliittisen, ympäristöllisen ja digitaalisen ulottuvuuden. Tulevaisuusresilienssi on kyky selviytyä haasteista sekä kohdata muutoksia kestäväällä, uudistavalla ja demokraattisella tavalla. Asiantuntijat korostavat, että tulevaisuusresilienssi edellyttää kriisinsietokyvyn ja kriiseistä palautumisen ohella myös ennakoivaa sopeutumista toimintaympäristön muutoksiin sekä uudistumiskykyä suhteessa rakenteisiin, toimintatapoihin, ajattelumalleihin, arvoihin ja ihanteisiin. Juuri näitä taitoja tulevaisuuslukutaito opettaa. Tulevaisuustaitojen puolesta puhuu sekin, että tulevaisuusorientoituneet yritykset näyttävät menestyvän muita paremmin jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Demokratian, kansalaisten osallisuuden ja hyvinvoinnin edellytyksenä on, että kansalaisilla on kyky hahmotella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja vaikuttaa aktiivisesti erilaisten tulevaisuuskulkujen toivottavuuden suhteen. Tulevaisuuslukutaitoisten lasten lisäksi haaveilen siitä, että Suomen eduskunta olisi maailman ensimmäinen tulevaisuuslukutaitoinen parlamentti. Millaisiltahan näyttäisivät päätökset, joita tekevät tulevaisuuslukutaitoiset ihmiset?

Arvoisa puhemies! Lopuksi: Tämä lakialoite ei ole kerännyt yli sataa allekirjoitusta, ja tiedostan, mitä se tarkoittaa aloitteen käsittelyssä. Tulevaisuusasiat harvoin nousevat myöskään median kiinnostuksenkohteeksi. Toivon siitä huolimatta, että asia nousisi tämän lakialoitteenkin myötä esille niin, että seuraavaa hallitusohjelmaa neuvoteltaessa joku tulevaisuusviisas kansanedustaja nostaisi tämän hallitusohjelmakirjaukseksi. Jonkun täytyy olla aina ensimmäinen, joka aloittaa keskustelun asiasta, josta muut eivät vielä puhu.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 169/2022 vp

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin, kiitoksia. — Ja edustaja Mäkisalo-Ropponen.

18.38 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Kyseessä olevassa edustaja Salosen lakialoitteessa, jonka olen siis itsekin allekirjoittanut, esitetään tulevaisuuslukutaidon sisällyttämistä perusopetukseen. Tämä on erinomainen aloite, ja haluan kiittää edustaja Salosta tästä.

Viimeiset vuodet ovat korostaneet ennakkoinnin, tulevaisuuslukutaidon ja myös tulevaisuusviisauden merkitystä. Esimerkiksi eduskunnan tulevaisuusvaliokunta ja monet tulevaisuudentutkijat ennakoivat sekä koronapandemian että Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan, mutta näitä viestejä ei kuultu, ja siksi asiat ikään kuin yllättivät meidät kansakuntana. On tärkeää, että tulevaisuusviisaus ja tulevaisuuden ennakointikyky eivät ole vain harvojen asiantuntijoiden harteilla, vaan tarvitsemme yhteiskunnassamme kaikilla aloilla taitoa ja osaamista ennakoida tulevaisuutta ja valmistautua erilaisiin mahdollisuuksiin sekä tietysti ohjata omilla päätöksillä meitä kohti toivottuja tulevaisuuden skenaarioita.

Tulevaisuuden lukutaidon avulla voi kehittää kykyä ennakoida ja uskallusta ajatella myös epämiellyttäviä kehityskulkuja ja siten vaikuttaa tulevaisuuden suuntaan. Tulevaisuuden ennakointihan ei ole kristallipallosta katsomista, eikä se ole myöskään ennustamista vaan esimerkiksi hiljaisten signaalien ja megatrendien kuuntelemista ja niiden havaitsemista. Niiden pohjalta on mahdollista laatia erilaisia tulevaisuudenkuvia, jotka voivat olla vaikka negatiivisia tai positiivisia tai jotain siltä väliltä. Poliitiikan tehtävänä on tuuppia myönteistä tulevaisuutta eteenpäin ja toimia niin, etteivät kielteiset skenaariot toteutuisi, tai niin, että olisimme niihin edes varautuneet. Toivottavasti yhteiskunnassa lopultakin ymmärretään, että tulevaisuuden ennakointi on tärkeä osa myös päätöksentekoprosessia, koska sen avulla on mahdollista tehdä oikeansuuntaisia toimenpiteitä jo ennen tilanteiden kriisiytymistä. Ennakointitieto mahdollistaa myös varautumissuunnitelmien tekemisen.

Puhemies! Oleellista on ymmärtää, että tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa. Tulevaisuus ei vain vyöry päällemme. Tärkeitä ovat tekemme ja valintamme ja erityisesti arvojen tunnistaminen. Tulevaisuutta tehdään tämän päivän päätöksillä ja toiminnoilla. Tarvitaan luovuutta ja erityisesti aikaperspektiivin laajentamista. Tulevaisuudenpelko lisää alttiutta lyhytjännitteisyyteen ja sitä kautta myös huonoihin päätöksiin. Tulevaisuuden lukutaitoa voidaan oppia ja sitä voidaan opiskella, ja siksi asian sisällyttäminen perusopetukseen on tärkeää. Näiden taitojen avulla on myös mahdollista oppia ymmärtämään paremmin itseään ja ympärillä tapahtuvia asioita. Tulevaisuudenkuvat ohjaavat toimintaamme, ja siksi on tärkeää olla niistä tietoinen.

Tulevaisuusviisauteen kuuluvat muun muassa seuraavat osatekijät: kyky hahmottaa tämä hetki suhteessa menneisyyteen ja tulevaisuuteen eli kyky katsoa nenäänsä pidemmälle ja ymmärtää, että omilla teoilla on todellakin merkitystä. Siihen kuuluu myös vastuullisuus eli huolehtiminen muista ihmisistä ja olennoista eli pyrkiminen kohti sellaista maailmaa, joka on parempi meille kaikille, ei vain itselle. Tulevaisuusviisauteen kuuluu myös avoimuus, joka saa kyseenalaistamaan niin sanotut viralliset totuudet ja näkemään muutosten tuomat mahdollisuudet. Tämä edellyttää kykyä sietää epävarmuutta, mutta samalla se auttaa näkemään erilaisia tulevaisuuksia ja myös niiden mahdollisuuksia. Näiden taitojen opiskelun tulisi olla osa elinikäistä oppimista, koska samalla voidaan vahvistaa meissä jokaisessa olevaa uudistavaa resilienssiä, joka on tärkeimpiä kansalaistaitoja koko ajan muuttuvassa maailmassa. Uudistava resilienssi tuo toivoa tulevaisuuteen, ja juuri sitä me nyt tarvitsemme.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 169/2022 vp

Kannatan lämpimästi edustaja Salosen aloitetta. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sivistysvaliokuntaan.